

aber bis etwa 500 m. Am 5. X. zogen etwa 2000 Tauben (*C. palumbus*), auf 12 Schwärme verteilt, davon einer auf etwa 450 Vögel, die Flughöhe etwa wie am 27. IX. Das Wetter am beiden Morgen: klar, Wind N-NNW, am 27. IX. etwa 5—7 m/sek., am 5. X. etwa 3 m/sek. Temperatur 6^h rund 5°. Eine Einwirkung des Windes auf die Anordnung der Schwärme scheint mir ausgeschlossen, Fehlerbeobachtungen ebenso, denn die grossen Schwärme zeigten sowohl von hinten als von vorn gesehen die obenerörterte schräge Einstellung zur Horizontallinie.

Havaintoja talvehtivista peukaloisista (*Troglodytes troglodytes* (L.)) ja kottaraisista (*Sturnus vulgaris* L.).

PENTTI LINKOLA

Helsinkiin, Tilkan sotilassairaalan ympäristöön Pikku-Huopalahden rannoille, jäi talveksi 1949—50 kolme peukaloista — sinänsä jo harvinainen tapaus, kun esim. 1930-luvulta Helsingistä ei tunneta yhtään peukaloisen talvihavaintoa (L. Lehtonen). Maist. L. Lehtonen on ystävällisesti luovuttanut käytettäväksi omat niiden päivärytmiikkaa koskevat havaintonsa (L. L.), minkä lisäksi on mainittu Martti Linkolan (M. L.) ja eräitä L. Sammaliston (L. S.) havaintoja. Havainnot peukaloisten vaiheista po. ankarana talvena tarjoavat yhtä ja toista mielenkiintoista.

Valitettavasti käynnit ko. paikalla marras—joulukuussa olivat vähäiset, joten havainnot peukaloisten saapumisesta paikalle (mikä joka tapauksessa tapahtui vasta syysmuuton yhteydessä, jonka viimeinen aalto ko. syksynä sattui 20. XI. tienoissa) ja suhteesta toisiinsa tähän aikaan ovat puutteelliset. Kuitenkin on todennäköistä, että ne joulukuun aikana elivät aivan erillään niissä paikoissa, joissa ne kaikki samanaikaisesti totesin 23. XII.

1) Tilkan sairaalan alusta — elinpiiri, joka pääpiirteissään käsitti pari autiota kivihökkeliä, rehevää pensaikkaa, pari isoa risukasaa, kuusikkaisen metsänreunan, rehevää *Phragmitesta* kasvavan lahden rannan ja pienen likavesipuron, joka kuitenkin jäätyi kuivaksi jo pienellä pakkasella. Huolimatta joistakin rakennusten sivustoista, pensaas- ja risukonalustoista ja maanlohkeamista, joihin lumi ei tunkeudu, tuntuivat ravintomahdollisuudet lumen tultua kyseenalaisilta. Tällä

paikalla tavattiin 1 yks. 20. XI. (M. L.), 11. XII. (sankassa lumipyryssä kuin kerä lepattamassa pitkin hangen pintaa) ja 23. XII. (jälleen pirteänä sulaneessa maisemassa). Pari lyhytaikaista lumikautta se näytti hyvin kestävä.

2) Edellisestä vajaan 200 m etelään suurehkon viemärin sulana pitämä liejuinen suisto rehevine pajukkoineen ja lahdelle avautuvine ruo'ostoineen. Täällä tavattiin 1 yks. 29. X. (L. L.), 5. XI. (L. L.), 4. XII. (M. L.), 11. XII. kuului täältä päin ääntelyä, 23. XII. 1 yks. oleskeli täällä pienellä alalla ilmeisesti hyvin kiinteästi.

3) Tilkan sairaalasta puolestaan n. 400 m N, missä suurehkot risukot ja tiheikköinen huvilan puutarha edustivat peukaloisen muutonaikaista mieliympäristöä. *Phragmitesta* oli paikalla vain kapea vyö rannan ja täytetyn alueen välissä, avoimena pysyvää virtaavaa vettä ei ollenkaan. Täällä tavattiin 1 yks. vain 23. XII.

Tavattoman leudon alkutalven perästä tuli joulun jälkeen lumi-peite ja puhkesi suorastaan musertava pakkasaalto. Peukaloisten kohtalo näytti selvältä. Ensimmäisenä pakkaspäivänä 29. XII. M. L. tarkasti kulmakunnan ja yllätti vielä elinpiirin 1 eläjän paikoillaan rinteen lumeen sulattamastaan syvennyksestä, jossa se 13°:n pakkasessa oli ollut aterioimassa joitakin siemeniä. Mutta sitten havainnot pakkasten kohottua 20 asteeseen loppuivat, vaikka eri havainnoitsijat vuodenvaihteen seudulla päivittäin kävivät paikalla.

Koko asia joutui kuitenkin aivan uuteen valoon sen havainnon takia, jonka yhdessä K. Aulan kanssa tein kaikkein ankarimpana pakkaspäivänä 10. I. (aamulämpötila Helsingin oloissa aivan poikkeuksellinen, —30°), jolloin kulmakunnan peukaloisia pidimme enää murheellisena muistona. Illan alkaessa hämärtää kuulumme sattumalta Tilkan sairaalan alla tavallisen huvilarakennuksen ullakkokerroksen seinämästä rapinaa, ja sitten seurasi nopeasti yllättävä havaintosarja. Rakennuksen rantaan suuntautuvassa päädyssä (elinpiirin 1 yläpuolella) on tavanomainen ilmanvaihtoventtiili, jonka aukosta lehahti ulos — kottarainen. Toisenkin kottaraisen ääriiviivat erottuivat aukossa, ja samassa sen vierestä pyrähti esille pieni hahmo, joka rakennuksen seinälistalle siirryttyään paljastui peukaloiseksi. Sitten se lennähti — toinenkin kottarainen oli siirtynyt viereiseen puuhun — aukkoon takaisin ja alkoi omituisesta sirahtavasta vihellyksestä (pakkasen vaikutusta?) vähitellen kehittelä normaalia särisevää äännähdystään. Kun se lopulta onnistui linnun istuessa aukossa rantaan päin kääntyneenä, kutsuun kuului rannasta vastaus. Ja samassa lensi toinenkin pienokainen aukkoon, mistä molemmat vielä hetkeksi lepattivat läheisen koivun oksalle

vieri viereen, kunnes sekä ne että kottaraiset lensivät aukkoon ja hävisivät. Äänet kertoivat niiden ilmeisesti liikkuvan aukosta melko kaukana seinän takana. Mutta kun kaikki oli vaiennut, kuului vielä klo 16.20 rannan ruo'ostosta uusi särähdys, ja samassa saapui kolmas peukaloinen määrätietoisesti ylös rinnettä kohti aukkoa, siirtyi välillä kuusikkoon, mutta meni sitten myöskin aukkoon ja hävisi.

Tutkiaksemme tapausta menimme sisään huvilaan, pääsimme oikeaan huoneeseen — vain todetaksemme, että sisään huoneeseen ei venttiilistä päässyt. Tarkastimme sitten olosuhteita luukussa ja totesimme, että koko joukkokunnan yömajana oli ohut tila ulko- ja sisäseinälaudoituksen välissä, todennäköisesti koko päätyseinän laajuudelta. Samalla meille kerrottiin, että venttiilin kerran ollessa raollaan »sellainen kottaraisen kokoinen lintu» oli pistänyt päänsä huoneeseen, mutta juuttunut sitten kiinni, jolloin se oli ollut autettava pois.

Näin siis kaikki kolme peukaloista olivat selvinneet 30° pakkaspäivästä, mitä täytyy pitää hämmästyttävänä saavutuksena, kun peukaloinen meillä on vain joskus talvehtimista yrittänyt muuttolintu. Niiden yöpymiskeksintö lämpimässä seinässä oli epäilemättä erittäin tarkoituksenmukainen ja edullinen niiden »lämpötalouden» kannalta, ehkäpä kokonaankin pelasti ne kovimpina pakkasöinä. Miten tämä yöpymistapa oli syntynyt? Rakennuksen seinämät eivät varmasti kuuluneet tällä kohden rannassa elleen peukaloisen ravinnonhakupaikkoihin (kuten talitiaisten), joten sen osumista toisen kerroksen venttiililuukulle ei voi pitää suinkaan itsestään selvänä. Ja että sen olivat löytäneet kaikki kolme (paikka oli jo kaikille tuttu 10. I., kuten viimeisen yksilön suunnistaminen ilman kutsua aukolle todistaa), merkitsee ilmeisesti niiden välillä kiinteää yhteyttä, joko toisten eleiden tarkkaa seuraamista tai (kuten havainto toista kutsuvasta linnusta venttiiliaukossa kiistattomasti on tulkittava) merkinantoääntelyä. Hämmästyttävää on myös, että ne kaikki olivat lumen ja pakkasten tultua osanneet hakeutua yhteen samalle päivittäiselle ruokailupaikalle viemärinsuun sulana pysyvään *Phragmites*-kasvustoon (elinpiiri 2), kuten myöhemmät havainnot osoittivat. Välimatkathan niiltä paikoilta, missä ne olivat 23. XII., olivat melkoiset.

Kottaraisten kohdalla asia on yhtä yllättävä. Niiden ainoa ruokailualue tähän aikaan oli mainittu, lähes 200 m:n päässä huvilasta sijaitseva viemärin sula (jonka piirissä ne ensi kerran tapasin

23. XII., sitten esim. 31. XII. 19° pakkasessa pyrstö molemmilla pakkasessa jäässä), joten niiden osumisen venttiililuukulle täytyi tapahtua yöpymäpaikan etsinnän yhteydessä. Ja kuitenkin kottaraisten taipumus asettua koloihin kuuluu varsinaisesti vain pesimääjan ilmiöihin; yöpymisestä koloissa muuttoaikoina tai talvella en ole saanut kirjallisuudesta käsiini havaintoja, vaikka puheena oleva tapaus tuskin on ainutlaatuinen.

Myöhemmät havainnot joukon vaiheista ovat seuraavat. Yöpyminen ja päivän toiminnan alku:

12. I. —8°. 1 peukaloinen 16.17 nukkumaan, ei venttiiliin, vaan jonnekin läheiseen kuusikkoon. Muita ei huomattu. Toinen kottarainen säikkyi ulos venttiilistä 16.35, mutta meni pian takaisin.

14. I (M. L.), —1°. Molemmat kottaraiset pyörivät jo 15.30 aikaan Tilkan sairaalan ylimpien kerrosten tienoilla parvekkeilla, eräällä 9:n kerroksen venttiililuukulla sekä eräällä ikkunalaudalla. Niitä katsottiin sisältä päin, mikä ei niitä häirinyt. 15.53 ne lensivät vielä viemärisuun pajukkoon, eikä yöpymistä sitten saatu todetuksi. — Peukaloiset tulivat ruohikosta 16.25 ja 16.30 ja lensivät yöpymään kuusikkoon. Kolmas äänteli ruo'ostossa 16.40, mutta se joko yöpyi sinne tai pääsi huomaamatta metsään.

17. I. —20°. Ainakin toinen kottarainen lenteli 16.20 sairaalan seinämällä, mutta yöpymistä en saanut todetuksi. Peukaloiset ääntelivät ruo'ostossa, ja 16.28 lensi 2 yks. melkein kiinni toisissaan kuusikkoon yöpymään. (Kolmas saattoi ehkä jäädä huomaamatta.)

23. I. (L. L.) Klo 8.06 alkaen peukaloinen liikkeellä. Ensimmäinen havainto rantapajukossa.

25. I. (L. L.) Klo 8.22 lähti erästä lämpimän veden ääressä olevasta pelti-laatikosta 2 peukaloista lentoon.

27. I. —5°. Mitään peukaloisia ei kuulunut yöpymään, jolloin lähdin pois odotuspaikalta — valitettavasti, sillä vielä 16.50 kuului kuitenkin ruo'ostosta lyhyt ääntely.

1. II. (myös L. L. — M. L.). —5°. Kottaraiset sairaalan venttiiliin yöpymään noin 16.00. Peukaloisia vain 2 jäljellä, yhdessä yöpymään kuusikkoon, jossa niitä ei pystytty seuraamaan, 17.01.

2. II. (L. L.) 7.55 lähti rantapenkereen lumikuopasta viemäriin luona 1 peukaloinen.

Päiväsaikaan peukaloisia havaittiin viemärisuun ruo'ostossa 13. I. (16.20—16.25 2 ääntelijää), 21. I. (ruo'ostossa 2 yks.), 24. I. (2 yks.), 28. I. (kuului lyhyesti ääntä), 30. I. (1 yks.), 31. I. (2 yks.) Havainnot ovat L. L.:n.

Kohtalon oikukkuutta oli, että peukaloisten pelastus, viemäri, suljettiin 6. II. ja huolimatta helmikuun vähäisinä pysyvistä pakkasista suisto jäätyni pian, lunta satoi päälle, ja poikkeukselliset ravintomahdollisuudet loppuivat. Kuten seuraavat havainnot osoittavat, peukaloiset kuitenkin pitivät puolensa jonkin aikaa:

6. II. (L. L.), -5° . 16.44—17.12 näkyi ja kuului 2 yks. Toinen kuusikkoon yöpymään 17.15.
7. II. (L. L.) Aamulla näkyi 1 yks. viemärinsuussa.
8. II. (L. L.), $\pm 0^{\circ}$. 16.29—17.11 näkyi 1 yks., kuusikkoon 17.11.
9. II. -4° . 2 peukaloista yöpymään kuusikkoon erikseen, 17.07 ja 17.18. Aikaisemmin oli ainakin toinen viemärinsuulla.
11. II. (L. L.) Aamupäivällä näkyi 1 yks.
12. II. Päiväsaikaan ainakin toinen vielä lumisessa ruo'ikossa viemärinsuulla.
13. II. (L. L.), $-3,5^{\circ}$. 17.29—17.36 näkyi 1 yks. Lensi kuusikkoon 17.36.
16. II, -6° . Päiväsaikaan etsin koko viemärinsuun ruo'oston lävitse tuloksetta. 17.30 saapui kuitenkin 1 yks. ruo'ikosta (epätavallisesta suunnasta päättäen ei viemäritä) kuusikkoon, missä kovasti äännellen siirtyi puusta puuhun ja lopulta 10. I:n venttiililuukkuun. Oli kuitenkin yhä perin levoton, lensi aukosta ulos, kiersi koko huvilan ja istui sitten tukossa huudellen herkeämättä lahdelta. Vasta 17.40 se hävisi lopullisesti seinän pimentoihin.

Tuntuu mahdolliselta, että peukaloisten yöpymispaikkavalinta johtui suoranaisesti niiden »lämpötaloudesta». Ilmeisesti venttiilin yöpyminen oli niille vastenmielistä, ja ne turvautuivat siihen vain ankarilla pakkasilla (10. I. ja sitä ennen) tai »lämpötalouden» jouduttua ravinnonsaannin huononnettua kriittilliseen asemaan (16. II.). Heikko kohta tässä säännönmukaisuudessa näyttää olevan 17. I. Ehkäpä ne silloin kuitenkin -20° :sta huolimatta olivat ruokailleet hyvin ja tunsivat vaistomaisesti olevansa hyvissä voimissa. — Peukaloisen käytöksen 16. II. tulkitsin selvästi kumppanin tuloksettomaksi kutsumiseksi, kuten 10. I. perusteella on oikeutettua olettaa.

21. II. $\pm 0^{\circ}$. Jo klo 16.50 tulivat kottaraiset kaukaa Haagasta päin ja yöpyivät jälleen sairaalan 9:n kerroksen aukkoon. Samaan aikaan huomasin yhä yhden peukaloisen hengissä, tällä kertaa kuusikon reunassa näreikössä, missä sen ravinnonhaku Helsingin 60 cm lumipeitteen takia tuskin oli menestyksellistä. Klo 18 mennessä se ei kuitenkaan saapunut huvilalle yöpymään, eikä tavantomaista iltaääntelyäkään kuulunut.

22. II. (L. S.) 1 peukaloinen viemärintakaisen Kuusitien rinteiden reunassa kuudessa melko äänekkäästi laulaen.

26. II. (L. S.) 1 peukaloinen jälleen viemärinsuun ruo'ikossa äännelemässä.

Tämän jälkeen runsaat käynnit kulmakunnalla olivat peukaloisten kohdalla tuloksettomat. Mahdollista on, että viimeinen yksilö oli lähtenyt harhailemaan ympäristöön, kuten havainnot sen liikkuvaisuudesta viimeisinä päivinä osoittavat. Ympäristössä laajalla säteellä ei kuitenkaan ole erityisiä ravintopaikkoja talvioloissa, joten tämänkään yksilön selviäminen kevääseen saakka ei ole uskotavaa, varsinkaan, kun juuri 27. ja 28. II. olivat ankaria pakkas-

päiviä, öisin jopa -20° . Että 2 muuta olivat menehtyneet (toinen pian 14. I. jälkeen, toinen 9.—13. II.), lienee selvää kolmikön kiinteän yhteyden huomioon ottaen.

Joka tapauksessa peukaloiset osoittivat tammikuun pakkasissa niin suurta kestävyyttä, että niiden selviäminen leutona ja vähälumisena tälvena — kuten 1948—49 — olisi ollut aivan selvää. Yleensäkin muuttolintujen, terveiden yksilöiden, jääminen Suomeen talvehtimaan ei suinkaan ole mieletöntä kokeilua, jolla ei olisi mitään mahdollisuutta onnistua. Myöskin sen yleisen käsityksen, että meillä talvehtivat muuttolintuyksilöt aivan olennaisesti eroaisivat muuttavista, peukaloisten esimerkki on omiaan kumoamaan. Ne saapuivat Tilkkaan syysmuuton yhteydessä (pesimäpaikkoja ei keväällä 1949 ollut lähelläkään), ehkä hyvinkin kaukaa pohjoisesta päin, mutta muuttovietti oli vain verraten heikko — samoin kuin se vaihtelee kaikilla muuttolinnoilla ja saa esim. toisen meikäläisen peipon pysähtymään talveksi Belgiaan, toisen vasta Espanjaan.

Vielä muutama sana kottaraisista. Ne hylkäsivät viemärinsuun lietteikön ruokapöydän jo tammikuussa ja vaeltelivat sen jälkeen ihmeteltävän laajalti ympäristössä. Helmikuun ajan ne päivittäin kävivät kaukana Haagassa päin tuntemattomina pysyvillä ruokailupaikoilla (vähintään 1,3 km N), mutta myös läheisessä Kuusitien rinteessä ne vierailivat (21. I.). 11. II. L. L. tapasi ne lentämässä kaukana Meilahdessa (1,5 km SE). Maaliskuun alussa ne yllättäen olivat löytäneet aivan uudessa suunnassa (ESE), 1,7 km metsäisen taipaleen takana, Kulkutautisairaalan kaatopaikat. Täällä tapasin ne 4. III. (L. S.:n havainto jo 2. III), jolloin ne iltapäivällä lähtivät lentämään suoraan kohti Tilkkaa. Huomattavaa on, että ne säilyttivät uskollisesti saman yöpymispaikan (vaihtoivat sen tosin 12.—14. I. välillä huvilarakennuksesta sairaalan venttiiliin), sillä tuttuun koloon ne tulivat yöpymään vielä 3. III. (jo klo 16.50), todennäköisesti juuri Kulkutautisairaualta. Molemmat selviytyivät siis keväseen saakka; 14. III. ne olivat (M. L.) Kulkutautisairaalan luona seuranaan jo 1 muuttanut yksilö. Valitettavasti yöpymistä ei enää muuttoaikana seurattu.

Summary: Observations on the wintering of the Wren and the Starling. In the severe winter of 1949—50 three wrens and two starlings unexpectedly hibernated in a suburb of Helsinki. Over a period of about three months the author, assisted by a pair of interested ornithologists, made more or less

regularly observations on the birds' daily life. Particular attention was paid to the places where the birds spent the night, and where they could find food.

On January 10th, in the morning, when the temperature was exceptionally cold (-30°C), the observers noted that the five birds had found shelter for the night in a ventilator-recess of a dwelling-house. The wrens seemed normally to spend the night in some dense spruces nearby. The two starlings, however, made a habit of sleeping in another ventilator in the ninth floor of a big hospital building.

In midwinter the birds seemed to find their food mainly in the immediate vicinity of a drain, where the ground was bare. Towards the end of February, when the drain had frozen, the wrens obviously encountered difficulties in obtaining enough food. Evidently two of them had died from cold.

In February the starlings, on the other hand, sought their food farther off from dumping-grounds etc., situated even 1.7 km. from the building.

Tiedonantoja - Meddelanden

Short notes.

Fågelobservationer från södra Österbotten. *Chloris chloris* (L.). I **J a k o b s t a d** har ett tiotal grönfinkar besökt ett fågelbräde i januari 1953 (C. E. Chydenius).

Fringilla coelebs L. Bofinkar förefaller att senaste vinter (1952—53) ha övervintrat flerstädes i södra Österbottens kusttrakter. I **O r a v a i s** observerades två hannar och en hona tillsammans med gråsparvar (A. Simons) och från **L a p p f j ä r d** rapporteras iakttagelse av bofinkar på fågelbräde 19.—23. II. 1953 (G. Gröndahl).

Hippolais icterina (Vieill.). Den 18. V. 1953 hördes en härmsångare i **V a s a**, Sandviken (L. Österblad).

Circus aeruginosus (L.). Sommaren 1952 häckade bruna kärrhöken i **B e n n ä s** (H. Englund).

Lymnocyptes minimus (Brünn.). Ett ex. observerades i **L a p p f j ä r d** den 10. V. 1953 (G. Hellman).

Chlidonias niger (L.). Den 17. V. 1953 iaktogs en svarttärna i **V a s a** utanför Gustavsborgs park (G. Hellman).

Crex crex (L.). I **P e t a l a x** gjordes observation av kornknarr sommaren 1952. Häckning var sannolik (O. Storsved).

Summary: Bird notes from southern East Bothnia. I a some winter records of the Greenfinch and the Chaffinch. — A pair of Marsh-Harriers found breeding in summer, 1952. — Single specimens of the Jack Snipe and the Black Tern noted in May, 1953.

Ostrobothnia Australis
gm **Ragnar Bäck**